

52
I. N. J.

De

CAUSIS VARI-
ANTIUM SEN-
TENTIARUM,

In foro Philosophico,

Cogitationes,

Permittente Ampliss. Coll. Philos.
Acad. Aboën.

SUB MODERAMINE

VIRI CELEBERRIMI,

Mag. PETRI HAHN,

Phys. Prof. & Biblioth. Reg. & Ord.

Pro gradu Magisterii,

A, d, 1 Decemb, 1697, loco horisq, consuetis,

Eruditorum placido examini

modeste subjicit

JACOB HILDEEN,

O - Botn. Uhl.

ABOÆ, excudit JOH. Winter /
Reg. Typogr.

S.^a R.^a M.^{tis}

Summæ Fidei Viro,

Reverendissimo in Christo PATRI ac
DOMINO,

Dn. JOHANNI
G E Z E L I O, J. F.

S.S. Theologiæ Doctori Ce-

leberrimo, Excellentissimo,

Inclytæ Diœcesios Aboensis
EPISCOPO Eminentissimo,

Academiæ ibidem,

PROCANCELLARIO Amplissimo,

Mæcenati meo Maximo,

Felicitatem & Annos!

S.^æ R.^æ M.^{tis}

Magnæ Fidei Viro,

Perillustri atq; Generosissimo

DOMINO,

Dn. SIMONI
RUUTH,

Supremi Regü Judicii,

Quod in Finlandia est,

VICE-PRÆSIDI GRAVISSIMO

Patrono meo Benignissimo,

Quævis Felicia. ¶

REVERENDISSIME IN CHRISTO
PATER,

Magne Vir, Arctoæ prægrandis
Gloria terræ,
Afflictis rebus portus & ara meis,
Adspicias mitis tenui de messe manipulos,
Quos ut primitias fert Tibi noster
ager,
Jure quidem: Sed cum nullo concinna
nitore
Sint hæc ingenii prima pericla
mei;
Obtestor, placeant purâ pietate da-
toris,
Mente Tuus tota, qui cupit esse
cliens.

REVERENDISSIMÆ TUÆ PA-
TERNITATIS

Devotissimus Servus

Jac. Hildeen.

PERILLUSTRIS atq; GENEROSISSIME
DOMINE,

Justitiæ lumen, Themidos fax, Magnæ
Patrone,
In Regem cujus non temerata fides;
Audeat agresti quod nostra Thalia co-
thurno,
Munus & exiguum Tecta subire
Tua.,
Ingens ille favor, quo nos complecte-
ris usq;
In causa est, omni dignus honore
coli:
Incultam quod si non dedignabere Mu-
sam,
Semper erit studiis officiosa suis.

PERILLUSTRIS atq; GENERO-
SISSIMI NOMINIS TUI

Cultor Observantissimus

Jac. Hildeen.

Nobilissimis, Amplissimis, Con
atq; Clarissimis

Dn. PETRO HOFFREN,

Camerae Regiae Advocato Fiscali
Adcuratissimo.

Mag. PETRO PORTINO,

Pastori Ecclesiae Dei, in Pyhäjoki
Fidelissimo.

Mag. LAURENTIO FOXBUS/

Pastori in Säkajoki vigi-
lantissimo.

Promotoribus, Euergetis atque
officio perpetim

Prospe-

Chartula longinquas
Fautores istie
Utq; notes nostrae
Pro veteri grates

Nobllifs. Amplifs. Clarissimisque

JACOB

sultissimis, Plur-Reverendis
VIRIS ac DOMINIS.

Dn. JAC. PONTUS *TRAVET.*

SEJENNA Judici Territoriali
in Savolaxia æquissimo.

Dn. GABRIELI *GRÄN* /
Consuli Uhloburgensi
dexterrimo.

Dn. BARTHOLDO VAEHL,
Pastori Legionis Pedestris, quæ
Rigæ est meritissimo.

Fautoribus pio affectu & omni
colendis

ritatem!

prono pete poplite terras,
sic venerare tuos;
communia tempora vitæ:
dexteritate refer.

nominiibus vestris addictis.

HILDEEN.

Ad

CLARISSIMUM Virum Juv.

Dn. JACOBUM HILDEEN,

Cand. Philos. Amicum meum unum,

saltem examussum integerrimum; Cum

ausu perdifficilimo sed felicissimo,

CAUSSAS

VARIANTIUM SENTENTIARUM

In foro Philosophico,

solide erueret, diceret.

Inter tot vatum variantes pectora sensus

Et decreta modis centuriata suis:

Consensere Dii, consentit cetera turba,

Pieridum, nulli hic mente carere placet:

Ipse, novem quamvis Musis amor editus, Hilden

Diceris unius Palladis esse decus.

Jam si aliquis, causas, heic expetat, ordine

tanti

Consensus, in quem plebs glomerata coit:

Pulcros hic mores, celebrem causatur at alter

Progeniem: is mentis vim superare putat,

Doctrinamq; alius: tum vitam labe vacantem,

Et quid non laudis convehit ille tue?

Non pugnant, inquam: bene cui tam mitia fata

Hic cessere, suo & certat amore Polus.

Virtus, ingenium, sapientia cui data celo:

Laudibus ut quid adhuc parcere terra velit?

L. Mq;

JO. RÜNGIUS.

In doctam

De CAUSIS VARIANTIUM
SENTENTIARUM
Disputationem

*Clarissimi Juvenis & Candidati
Philosophie dignissimi,*

Dn. JACOBI HILDEENS,

O: Botbn: amici sincerâ & Thesca fide dilecti,

Ille tuam præsens, qui scandit, Apollo,
cathedram,

Doctrinæ prodens sat documenta suæ,
HILDEEN, Castaliis est enutritus in arvis,
Fovit & hunc nudo, Pallas amica, sinu;
Hunc namq; à puero pulcrum formavit
alumnus,

Inq; suâ, Charites, erudière Scholâ.
Nunc pariter, postquam crescens ado-
leverat ætas,
Huic parat in Phœbi, Diva, cohorte lo-
cum,

Inq; suâ stantē, studio flagrante, palestrâ,
Talibus affatur, Nata Tonante, suum. :
Præmia militiæ, decus ingens, accipe laurum,
Ut unimes Musæ mox quoq; lecta dabunt,
Namq; Tibi dabitur, flammæ imitata corona,
Quæ grave, perpetuo fœnore, pensat onus.

Animo, quam Camæna promptiori, luset

S. TIGERSTEDT.

CLARISSIME DOMINE RESPONDENS,
Studiorum meorum moderator

Optime.

Ivitiarum & formæ gloriæ fluxam atq; fragilem esse, virtutem autem claram æternamq; haberi, dixit non minimum illud Latialis soli decus, rerumq; Romanarum florentissimus auctor Sallustius. Novit siquidem vir disertissimus, virtutem & eruditionem illas esse dotes, quæ complexu suo omnia bona continent, quæ honores & dignitates possessoribus suis conferunt, quæq; multos è paupertatis squalore evolutos, virorum principum associant inseruntq; ordini. Harum Te sectatorem assiduum extitisse, cum præter alia, tam Upsaliæ quam hic data documenta, satis superq; felix hujus tam difficilis tamq; vasti argumenti testetur elaboratio: nullus dubito quin Deo labores tuos indefessos & honestissimos fortunante, earundem tandem uberrimo macteris præmio: Quod ut brevi Tibi ex voto contingat, calidissimo optat pectore, qui ex fido proposito vivit

Tui cupidissimus

JO: BARTHOLD KRANDBERGERSON.

Hac occasione, Domine Hildeen, letitiam ex felici rerum tuarum habitu perceptam, voluptatemq̄, quam ex suavi quotidiana tecum consuetudinis fructu accipio, declararem; nē congratulantes voces, quibus Amici Tui fausta quævis tibi exoptant, silentium balbutienti mihi quasi imponerent; Metuo enim ut id, in hac præsertim ætate, à tenuis ingenii mei facultate ritè fieri possit; propterea cum sat apta non reperio verba, quibus id quod gestio exprimam, breve tantum pro tuis successibus fundam votum, sperans Te id æqui boniq̄, consulturum, siquidem non Te later voto, quod paucis nuncupatur verbis, æque magnum inesse pondus, quam quod fit multis. Ex intimo itaq̄, cordis affectu voveo, ut honores, quos pro assiduitate, laboribus & vigiliis tuis in bonis literis, brevi à Musis adepturus es, cedant in nominis Divini gloriam, Tui, Tuorumq̄, decus & gaudium.

Ita gratulabundus
scripsit

BARTHOLD RUUTH.

FELICES tuos, Domine Præceptor, in literis profectus, tanto tibi impensius gratulor, quanto certius scio, ex fidei tua, qua quotidie fruor informatione, non parum etiam commodi in me redundare. Cumq; in tenera hac, qua sum ætate, aliud non possim, Supremum Numen ex sincero rogo animo, dignetur hos tuos conatus in bonos dirigere fines, ut laborum tuorum fructus aliquando capias hauriasq; fœcundissimos.

*Ita rudi licet calamo, lubens tamen
meritoq; congratulari voluit*

JACOB RUUTH.

*Doctrinâ Moribusq; insigniter
Conspicue*

Dn. JACOB E HILDEEN,
Philosophiæ Candidate Clarissime.

L Audes, queis Temet dignum fece-
re Camænæ,
Non cano, namq; illas esse sci-
unt solidas

Omnes vel SALAM ad vel ad AURAM,
qui potuere
Nosse Tuum Nomen, vel faciemq;
Tuam.

Officii ast in TE quia me decet & me-
minisse,
Non queo, quin imo gratuler ex a-
nimo

Esse Tuum nomen præclarum ad side-
ra missum,

Atq; tibi Digno præmia digna fore:
Quæ duratura & seros sint fausta per
annos,

Quò lux omnis eat mitis & æqua
Tibi.

Tumultuarie Scr.

E: CAJANUS.

Lectori Salutem!

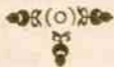

Antum abest, Candide Lector, ut mihi promittam tenues has & exiles admodum lucubrationes punctum aliquod laudis a literatâ celebritate laturas, ut etiam mihi ipsi nihil magis, quam immaturus hic fœtus displiceat; imo adeo, ut eum vel nunquam, vel saltem maturiori iudicio elaboratum in lucem protrahere, publiciq; facere juris decreverim. Quod certe factû fuisset, nisi receptus in Academiis, ut aliis ita nostrâ, mos qui mihi pro lege stetit, aliorumq; ex societate nostra juvenum exempla in hanc scenam, hocce præsertim tempore, me prodire coëgissent: Ne forte ego omnino frustra viderer studia Academica per aliquot jam annos coluisse. Obversabantur præterea etiam id consilium secuto alia, quæ merito remonri conatû videbantur, seculi scilicet hujus tam fastidiosi stomachi, tamq; delicati palati spectatores, fastus & severitas, quib; nihil probari, nihilq; non reprehensione & sannis dignum videri, nisi ab omni parte politum fuerit, certo scio; adeo ut, qui ab eis applausum sperat, per extensum funem in sublimi ambulet necesse sit. Sed quoniam rigidos istos Aristarchos & inclementes censores qui unum quodq; sorte incautius dictû acriter admodum examinare sverunt, honestissimis aliorum conatibus impedi-

men-

mento potius quã adjuvamento esse solere deprehendi,
non passus sum me eorum auctoritate à proposito
dimoveri. Argumentum autem quod ex
parte à me hic, Candide Lector, tractatum vi-
des, primum sese deliberanti mihi, in quo potis-
simum tenues & exiguas ingenii mei vires ex-
ercerem, obtulit: Vidi siquidem ex omnibus
iis, quæ animoolvebam argumenta, nullum
esse quod non suis difficultatibus, suisq; labora-
ret controversiis, in quarum consideratione dum
occuparer, animum subiit paucæ de earum, in
Foro Philosophico, origine commentari: non qui-
dem ut ipse plurimas decidendas proponerem
controversias, verum ut constaret quam variis illæ
fontibus nascantur. At vero cum in his rimandis
omnia oppido ardua animadverterem, & quem se-
querer præeuntem neminem haberem, non potui
non nutabundus hæere, & utrum in proposito
persistendum esset nec ne, vehementer dubitare:
Per viam proinde, quam aperiendam simul &
calcandam prospexi, propter præcipitæ & saxa, qui-
bus obsita scatebat, non sine multa cavendi
lapsus sollicitudine gradiendum erat; Atq; hoc
eo magis, quod nonnulla ex recentiorum placitis
mutuanda esse videbantur. Quæ tamen quia iis,
quos Mæcenates colo, non probatum iri scie-
bam, intacta reliqui, & tractationem in
duo dissecui capita: quorum in priori, præfatus nos
in aliquam veritatis Philosophicæ cognitionem
natura duce posse pervenire, in generales vari-

antium sententiarum causas, quæ hic tamquam naturales spectari possunt, inquisivi. In posteriori easdem specialiores in malè affecto Philosopho reperiundas, quas haud immerito morales dixeris, tradidi. In utriusq; autem, omni partium studio susq; deq; habito, indicia veri intimis mentium insculpta sequi pro virili studui; Illa ex scriptis Philosophorum quorumcumq; huc traducere, non inconueniens ratus, quæ assertiones meas, vel illustrarent vel probarent. Sic iuimus, quo potuimus, quo non potuimus, consistebamus. De cætero Tuum erit, Candide Lector, ea quæ hic acriori Tuo iudicio minus probantur, in meliorem partem pro tuo candore interpretari. Vale & fave.

ΣΥΝ ΘΕΩΝ

CAP. I.

§. I.

Ulla sunt, vel saltem paucissima, omnis sive veteris sive recentioris ævi, Philosophorum placita, quæ non, si probentur uni, rejiciantur ab altero; quæq; variis variorum ita obnoxia non sint judiciis; Ut dicere conveniat, quod dixit, qui ex summo colle aliquam-multas aliquando sacco effudit calvarias, cum singulas earum diversa viâ devolvi videret: *Quot capita, tot sensus.* Hinc non levis, nec unâ vice animû subit cogitatio, quâ fieret, quod homines post tot seculorum experientiam, non magis, quam solent, inter se conveniant; maximè cum *veritas*, quâ nihil præclarius præstabiliusq; habêt, sit *una*; *Liber natura*, ex quo haurienda, *unus*; *vetus* quidem admodum exemplar, omnibus tamen æquè apertum; *Ratio* ejus investigatrix *una*, quam æqualiter inter omnes distributam arbitramur. Annon quæso satis subsit causæ mirari: quod

quod de re unâ eademq; cum alioqui quisq; pro sua opinione, seriò, maturè & summâ cum cautelâ agere videatur, tot diversa ingeniorum in proclivi sit reperiri decreta, ut illa vel saltem enumeranti mihi necio utrû dies an multitudo plura subduceret? De quorum, ut non parum inter se discrepantibus, ita nec levi admodum operâ rectè censendis, æstimandisq; causis, quas hic, pro modulo ingenii, investigare sedet animo, multa ante differere haud operæ videtur pretium, quam de ipsius veritatis existentia certò nobis constet. Num scilicet alicujus rei veram in umbroso hoc nostro gurgitio, sibi quis cognitionē in Philosophiâ polliceri possit?

§. 2.

Expositæ huic quæstioni feliciter expediendæ adprime conducit, ut aliquanto altius rem repetamus, atq; ad ipsa fundamenta & incunabula cognitionis, quam anima humana de rebus quibuscunque adipisci potest, paulum oculos reflectamus. Quocirca statim in limine, more Geometrarum concedi nobis postulamus, rem quam Deus vividam sui repræsentationem esse

se voluit, non potuisse sui ipsius & Con-
 ditoris sui carere cognitione, cætera
 vreo omnia in æternum nescire. Po-
 tuisse scilicet hominem præter Deum
 & se ipsum nihil novisse, non potest
 ei esse dubium, qui secum curatius
 perpenderit, quod nec ipse Deus aliud
 quam se ipsum necessariò novisse de-
 buerit; Poterat siquidem Ens illud sum-
 mum atque liberrimum, absq; ullo alia-
 rum rerum conceptu, sibi ipsi se conci-
 piendo, amando & innumeris suis
 perfectionibus fruendo, esse sufficien-
 tissimum: Quin etiam illis, salvâ ma-
 nente suæ essentiæ integritate & perfe-
 ctione, in æternum carere. Quanto
 magis menti creatæ is idem Deus solus,
 solusq; cognitus sufficet? Ecquid enim
 illa præterea optaret & desideraret?
 Quod autem præter Deum & se ipsam
 etiã res se circumstantes, quæ omne æ-
 vû (exceptis Angelis) in pertinaci agunt
 silentio, suæ existentiæ, pariter ac essen-
 tiæ ignaræ, cognoscit, id indifferentissi-
 mo Dei placito debet acceptum, qui non
 ex indigentia, sed ex superabundan-
 tissimo bonitatis suæ lubitu in illa ima-
 ginem sui ita adumbrare voluit, ut non
 tantû cognitionis, quâ de se ipso habet,
 esset repræsentatio, verû & placiti in quo

res quas voluit vidit, cogitando
signa gereret & indicia. Non hic exi-
stimet quispiam, ut verbo denotem,
me id velle, quâsi imagini ejus pictâ,
omnia quæ sunt in exemplari, ines-
sent; Hoc enim in nullis rerum ima-
gibus expectandum est: quia sic
inter imaginem & rem, cujus est ima-
go, nulla daretur differentia; adeoq;
dependentia tolleretur, & homo fieret
DEUS: Sed sufficiat aliquos ei inesse
ductus & lineamenta, ex quibus possit
cognosci quale sit exemplar, secundum
quod formata est. Omnis ita scientiæ
nostræ, de rebus à DEO & mente no-
stra diversis robur atque fundamen-
tum cum sit placitum DEI liberrimum;
Libet ulterius dispicere, quanta sit ejus
amplitudo? Num ad omnes res, vel
ad paucas tantum rerum particulas se-
se extendat? Status, in quo primitus
collocatus est homo, cognitionem
nostræ non facimus investigationis;
quin lubentes aliis profundiori rerum
cognitione & scientiâ subactis, eo
negotio relicto, piâ aliorum in-
formatione contenti, dicimus tantum
valde nobis videri vero simile, animam
humanâ in eo statu, sine aliqua difficul-
tate ad omnes res se extendere potuisse;

§

hoc enim suadet immensa Dⁱ potentia,
 cui obices poni nequeunt. Vel quid
 prohibet, quin Deus hominem, quem
 essentia & operum suorum spectato-
 rem esse voluit, talem efficere potuerit,
 ut res omnes, quas statuit, cognosceret?
 Summus siquidē Deus, qui nulla neces-
 sitate, vi aut motivo aliquo externo
 excitatus, singula, quæ ex profundâ a-
 bysso evocavit, in suo genere statuit
 & fecit perfectissima, & modo mul-
 to, quam à nobis concipi potest, ex-
 cellentiori: quia placitum ejus in con-
 cipiendis & ponendis extra se rerum
 essentiis adeo fuit liberum, ut potuis-
 sent hæc vel plane non condi, & alia,
 de quibus cogitare non possumus,
 creari, vel alio, ac jã sunt disponi modo.

§.3.

Verum enim vero quoniam in eo,
 quo jam degimus, statu animadver-
 timus, nos ex omnibus iis, quæ huius
 universo insunt, (sunt autem illa in-
 numera) adeo parvam novisse parti-
 culam, quæ si cum cæteris comparetur,
 vix sit instar minimi alicujus punctuli.
 An etiam nostra de illa cognitio sit
 ei adæquata? an etiam esse possit, vel

A?

non

6
 non possit, non est quod primo adspe-
 ctu determinemus? Præterquam quod
 valde proclives sumus ad errandū, hæ-
 sitationi, oblivioni, miserrimaq; igno-
 rantiaæ adeo obnoxii, ut nihil fere sit,
 quod, anteqvam id cognoscimus,
 aliquo modo non miremur; Non pos-
 sumus non de fonte, unde illa malo-
 rum colluvies in mentes nostras in-
 undarit, incipere cogitare. In quo
 investigando adhuc fortè anxie, sed
 frustra cum antiquis gentilibus, nostra
 torqueremus cerebella: Utpote qui
 lumine revelationis destituti, a recto
 tramite semper delirando, genuinam
 hujus calamitatis causam invenire
 non potuerunt. Unde Medea apud O-
 vidiū

*Lib. 7. Lucrata diu postquam ratione furorem
 Meta Vincere non poterat; frustra Medea re-
 morph. pugnas,*

Fab. 1. Nescis quis DEus obstat; ait.

*v. 10 & Alii vero inevitabili fato adscripse-
 sq. runt; ut Seneca cujus hæc sunt verba:*

Fatis agimur: cedite fatis.

Non sollicitæ possunt curæ

Mutare nati stamina fusi.

*In œdip.
 act. 5.*

Quidquid patimur mortale genus

Quidquid facimus, venit ex alto

Servatq; sua decreta colus.

Non

Nonnulli in corpus rejecerunt, cu-
 jus contagione animum infici opina-
 bantur; ut Plotinus, Cato & Epictet-
 us. Adhuc forte, uti dicebamus, in
 hoc quærendo dubii hæceremus, nisi
 è sacris literis, clare edoceremur la-
 psum Adamiticum, (de quo extra il-
 las, tam altum est silentium, ut id ne
 somniare quidem possint Philosophi)
 horum malorum extitisse causam.
 Genus autem humanum, per nefari-
 um illum & nunquam non effusissi-
 mis lacrymis deplorandum pomi e-
 sum, quantam virium stragem, quan-
 tumq; nativæ suæ lucis passum sit de-
 liquitum, vix ac ne vix quidem ani-
 mis concipere, multo minus perspi-
 cere possumus. Homo enim primo
 primævæ felicitatis statu turbato, re-
 lictis spiritualibus, sine tergiversa-
 tione etiam in civilibus, non quo e-
 undum sit, sed quò itur, & cæcus
 fert impetus, ruit. Intellectus crassa
 ignorantia obvolutus jacet nube; vo-
 luntas corporis desideriis sollicitatur,
 uritur & angitur. Affectus vehemen-
 tiores facti, imperium rationis detre-
 ctant, magnoq; aspernantur fastu.
 Sic in hoc inordinato & misero no-
 stro statu confusa & turbata conspici-
 untur

untur omnia, ut verbis id nè eloquentissimus quidem exprimere valeat.

§. 4.

Ne tamen omnimodà & cognitione veri & directione morum destituerentur mortales; Placuit itidem benignissimo DEO portionem quandam

Confer. Puffen- dorf. de Officio Hominis & Civis. C: 1 §.3. luminis & potentiae naturalis, tantae cladis velut reliquias in illorum mentibus relictas conservare: Ut non tantum actiones suas ad certam normam, certumq; finem conformare, & quid inde proventurum sit colligere;

quin & quae jam peracta sunt an cum regula congruant judicare possent: Sed & varias res cognoscere, eas conferre, collatasq; in quo inter se conveniant aut dissentiant Investigare. Unde Philosophorum scalas praedicamentales, disparatas, opposita & quae sunt reliquae ordine satis longo in disciplinis distinctiones & abstractiones, suam traxisse originem quis est qui non videt? voluit Largitor & Fons omnis boni notitias illas, velut semina in fundo intellectus humani deposita, coli & augeri, ab imperfectione ad aliquam perfectionem proveci. Ea enim a-

nimi bona, ut ait Seneca, ubi irrita- Lib: 19
 sor accesserit velut sopita excitantur. Epist.
 Ex his scil. progredimur per discurs- 108.
 sum in notitiam diffusioem, & ad
 hæc recurrimus tanquam centrum,
 unde lineæ primæ veritatis ducuntur:
 Nam sunt ratiocinationem iuventia
 non requirentia & ita intellectui ma-
 nifesta, ut probatione non indige-
 ant. Hæc principia, qui negatum
 ire sustinent, dignos censemus, non
 refutatione, sed qui (ne quid gravi-
 us in ipsos dicamus) ad Anticyras
 ablegentur, ut purgent cerebrum hel-
 leboro.

S. §.

Non admodum hic moramur eos,
 qui, utut Philosophorum nomine sa- LeGrâd
 lutari voluerint, scientiam omnem in sua
 negando, veri indagandi studium Apol.
 plane eliminare sunt aggressi. Aca. cap. 2:
 talepticos loquor & Scepticos, quo- S.7. Pag
 rum hi aliquid non magis unum esse mibi 69.
 quam aliud asserunt, ac proinde non Conf.
 magis uni propositioni assentiendum Phil.
 esse quam alteri. Illi vero omnia na- Vet. 6
 turæ producta nimis abstrusa & conce- N. Bur-
 ptu impossibilia arbitrati, nihil quid- gund.
 quam veri reperiri posse existimant, Tom. 14
 & res omnes mentis humanæ aciem fu-
 gere,

gere, idq; unum se scire, nihil sciri posse mordicus statuunt. Hæc Acatalepticorum & Scepticorum deliria, jam dudum è sanioris Philosophiæ foro explosa sub examen revocare superse-
demus, hoc unicum dixisse contenti, quod talia affirmantes oppositum in appposito statuunt, ipsiq; suum ever-
tunt dogma, confirmantes aliquid sciri, quando suum nihil sciri, tan-
quam cognitum, profitentur. Ut id exemplo appposito satis declarat La-
ctantius, qui *Somniasse ait quendam nè somniis crederet, si enim credide-
rit, tum sequitur ut credendum non sit; Si autem non crediderit, tum se-
quitur ut credendum sit. Ita si nihil sciri potest, necessum est id ipsum sciri, quod nihil sciatur. Si autem scitur posse nihil sciri: Falsum est quod dicitur nihil posse sciri. Sicq; induci-
tur dogma sibi ipsi repugnans seq; dissolvens.*

In Inst.
1: 1.

§. 6.

Etsi lubentes fateamur multa imo
quam plurima esse in natura, ut in
Thesi tertia innuebamus, quæ omnem
imbecillis humani ingenii sagacita-
tem prorsus fugiunt, quæq; an un-
quam

quam comprehendere queant mortales dubitamus: quis enim hominum adeo audax, qui omnes naturæ abyssos se ratione sua exhaurire posse credat? tot tamq; stupenda Naturæ sunt opera, ut ea miremur magis quam intelligamus. Temerarios itaq; *Clau- berg Ex- tate malè Philosophantium delulos, etc. 59. §. 8. P. m. 691.* eos, non temere vocaveris, & vani- qui Angelorum multitudinem cælestium Sphærarum numero metiuntur; & qui non solum mundi terminos apprehendere; Sed etiam qua figura terminatus sit, intelligere sese opinantur, *Multa enim oculos nostros fugiunt, quibus tanta est subtilitas, quantum consequi acies humana non potest.* Nihilominus tamen ex superius allatis adeo manifestum esse reor, posse nos natura duce ad aliquam veritatis cognitionem pervenire, ut videatur neminem, nisi cui volupe fuerit, conscientiam divinam illud pectoris Oraculum eludere, hoc vel negare posse, vel vocare in dubium. Atqui durè etiam nobiscum egisset natura, si usq; adeo blandum & constans veritatis desiderium, quod mentem nostram intimè pervadere sentimus, nobis implan-

plantasset, si tam profundè reconditum, tantisq; difficultatibus obseptum esset verum, ut ejus nè portio quidem ulla à nobis acquiri posset.

§. 7.

Expensis sic leviter iis, quæ quæstionis in Thesi prima propositæ satisfactioni inserviebant, exigit ratio instituti, ut rem ipsam, cujus gratia lineas has ducere cæpimus, aggrediamur: ad id itaq; pergentes proluxa vocum, loco tituli in fronte dissertationis hujus appositarum, à suis fontibus diductione, ambiguitatiq; per varios, quos fundunt sensus, expositione, tua tempora, Candide Lector, tanto minus morabimur, quanto illæ magis sunt obviæ, suamq; vim vel tantillum inquirenti pandunt. Aleam igitur ingenii, felici utinam omnino! subiturus ordior eos investigare fontes, unde tot & tam diversæ Philosophorum in rerum naturalium causis detegendis promanent sententiæ: Hoc unicum in antecessum cum vobis, æqui rerum Æstimatores, pacti habens necesse, ut si in hac quæstione examinanda & dijudicanda non omnia demortos sapiant ungues id

id Ingenii mei tenuitati, argumenti q̄ difficultati adscribatis: ingenuè quippe fateor me in his adeo non esse verlatum, ut sciam singula debito observare modo ac observata vestro subijcere conspectui.

§. 8.

Nunc venimus ad id quod hic præcipuè agimus; Et dum à congenitâ intellectus nostri obscuritate, de qua in præcognitis monuimus, abimus: Primam se offert causa quæ ex diversitate ingeniorum accessenda venit: Non enim in alio magis Natura suam declarasse videtur solertiam, quam in eo, quod opera sua, ad spectu quasi vario discreverit. Quem admodum autem vultuum humanorum tanta & tam stupenda est varietas, ut inter mille duos, qui exacta similitudine sibi invicem respondeant haud reperias. Ita nec minus certe inter ingenia eorum observamus discrimen, quorum cuiq; Natura peculiarem quasi inspirasse videtur indolem, cujus vi ita in certa propendent studia; ut unus ad has, aliter ad illas aptus sit artes, hic ad hæc, ille ad alia inclinatus; Sic in quibusdam

[1]

*Diver-**sitas**Ingenio-**rum.*

dam animus ad altiora officia castus
& stupidus, ad simpliciora agilis est &
expeditus; In aliis excellit contemplan-
do; agendo autem nihil valet; huic
magis illa, quam alii approbantur;
uni hæc alteri aliæ placent magis opi-
niones, prout scilicet illæ cujusq; con-
stitutionis inclinationi vel mentis pro-
pensione favent magis & commodæ
sunt, vel secus. Hæc omnia concin-
ne & eruditè multis demonstrat inge-
niosissimus Barclajus in suo Euphor-
mione: Verba ejus quia nec integri
absq; fastidio exhiberi possunt, nec ex
parte attulisse satis est, cujusvis lectio-
ni propriæ commendamus. Quantum
itaq; hæc inclinationum diversitas
ad sententiarum faciat discrepantiam
cuius rem accuratius pensitanti pro-
num est judicare. Verum an hæc pro-
pensiones, mentis, vel corporis solius
salutari debeant proles, non facile
dixerim? Si Physiognomos consulamus,
à corporis varia dispositione eas de-
pendere audiemus. Quod scilicet cor-
pus, à parentibus constitutionis diver-
sæ, à diversis item terræ, quæ inhabita-
tur, & ex quâ alimenta, aër, aliq;
ad ejus sustentationem desumuntur,
oriundum, quid in mentem sibi jun-
ctam

*Part: 4.
cap. 2.*

etiam vi legum unionis possit, non alii magis, quam ii, quorum corpora, vel senectû, vel alio aliquo casu labem contraxere, experiuntur: nubes enim spissâ vel pluvîâ imminenti acriores morbi sui stimulos se sentire conqueruntur. Quia dum totus ille complexus, quem Atmospheram dicimus, h. e. aër proximè tellurem ambiens variè formatur particulisq; peregrinis & diversis inordinatum & insolitum spirituum, sanguinisq; motum causantibus, ut ex barometris optime constat, imprægnatur. Experimur etiam ipsi, dum gratâ demulcemur aurâ, nos alacriores studia nostra tractare, quam dum gravi urgemur tempestate. Deinde cogitandum est, quam variâ ex variâ sanguinis & spirituum constitutione, & ex cerebri deniq; dispositione diversâ, excitentur passionnes: Quod Cartesius & De la Forge in suis ad hunc notis fuscè satis ostendunt. Et ex propriâ cujusq; constat experientia, adeo ut difficulter crediderim aliquem reperiri, qui non pro corporis sui, spirituumq; constitutione diversa, cogitationes suas diversimode, infinitisq; ferè modis variet. Quod si ita non esset, quæso unde

*Tract: de
homine
& pas-
sionibus
animæ.*

ro, quorum cerebella contumax vapor ex atra bile labefactat, vel humor nimius ita emollit, ut rusticanis glebis, quam libris versandis sint aptiora. *Stellæ sunt, ait Daniel Bartholli, sed ex earum numero, quæ polo arctico proximæ, progrediuntur lentius, & quasi boreali frigore torpent, expedire se ad cursum non posse videntur.* Hi dum ex suo ingenio priores æstimant, non possunt non ab iis dissentire, putantes se æquè multas rerum proprietates posse perspicere; Sed quam verè, quivis vel me tacente intelligit. Hujus generis ingenia eleganter valde & vivis suis coloribus depicta invenies apud Æschacium Majorem, qui, si cuiquam hâc de re plura nôsse volupe fuerit, præprimis consuli potest: Nobis autem ad alia properantibus hîc diutius non placet immorari.

*Charact:
H. Lit.
Part. 2.
pag. mi-
bi 247:*

*Scrut.
Ingen.
cap. 21*

§. 9.

In superioribus verbo denotavimus cogitationes nostras infinitis fere variari posse modis; quod huic rei, in quâ explicanda tenues ingenii nostri vires occupantur, quantum inserviat jam videbimus; eademq; operâ cau-

*II.
Diversæ
Cogitan-
di viæ.*

iam variantium sententiarum, quæ secundo loco considerandam sese sinit, *ex diversitate principiorum deducemus*. Observamus itaq; circa res quæ cognitionem mortalium subeunt, animam tam variè ex arbitrio disponi posse, ut vix ac ne vix quidem modos omnes, quorum indefinitè est capax apprehendere queamus. Unde non rarò contingit, dum mortales rerum, quæ inter se certo sunt nexu concatenatæ, ordinem cogitatione imitari conantur, *diversis insistentes viis cogitandi*, tanquam cæci, qui alia pro aliis prensando divinant & hariolantur id illud esse, quod optant, multum discrepantia, quisq; ad suum placitum, assumentes principia, diversa cudunt decreta. Non aliter ac si tres vel quatuor rustici in horologii, vel potius indicis horarii rotationem, fabricæ ejus ignari inquirerent. Quorum primus rotationis ejus causam aquam esse statueret, alter vero id inficiatus non magis eum æstate quam hyeme circumvolvi videns, per arenam potius quam aquam, quæ gelu obrigescit, id fieri adfereret; tertius etiam hanc rationem improbaturus diceret se observasse eum interdum

terdum celerius, interdum tardius rotari, cujus celeritatis & tarditatis causam non arenæ, quippe quæ eundem semper servaret tenorem, sed vento, qui nunc lenius flat, nunc validius, assignandam esse contenderet; Quartus, nec huic sententiæ suum additurus calculum, adfirmaret nullum aliquando huic operationi sufficientem dari ventum, quæ ejus vera dici possit causa, verum principio alicui interno id omne, quidquid est, operationis vindicaret. Hanc, vel si mavis huic similem, per omnium seculorum ætates à Philosophis circa rerum principia investiganda actam esse fabulam, ineminem, si modo paulisper ad ea oculos converterit, latere arbitramur. Quod nec obscure testatum it Cornelius Agrippa, cujus de hoc integrum discursum, quia veterum placita de rerum principiis cognoscere cupientibus valde intervitt, hic appono, qui talis est: *De rerum naturalium principiis acerrima pugna inter Philosophos certatur, & adhuc sub iudice lis est, quis eorum melius dixerit, admodum persuadibiles invincibilesq; de contrariis adferunt rationes. Nam Thales Milesius, primus sapiens ab ora-*

*In opere
de Vanitate
Scientiarum
Cap. 49.
P. m. 105.*

culo iudicatus ex aqua omnia constare voluit: ejus auditor & in Schola successor Anaximander rerum principia dixit infinita: illius autem discipulus Anaximenes infinitum aërem esse rerum principium adstruit. Hipparchus, Heraclitus Ephesius ignem, his ambobus quodammodo adsentit Archelaus Atheniensis, Anaxagoras Clazomenius infinita principia tanquam particulas minutas & confusas, sed divina mente in ordinem postea redactas. Zenophanes unum esse omnia neq; id ipsum mutabile: Parmenides calidum & frigidum tanquam ignem qui moveat & terram que formet: Leucippus, Diodorus & Democritus plenum & vacuum: Diogenes Laërtius aërem divina tamen rationis compotem; Pythagoras Samius numerum statuit rerum principium, quem sequitur Alcmeon Crotoniatis, Empedocles Agrigentinus Litem & amicitiam, ac quatuor elementa. Epicurus atomos & inane: Plato ac Socrates DEum, ideas, materiam; Zeno Deum, materiam & elementa. Aristoteles materiam ad appetitum forme per privationem, quam ipse inter

principia tertium ponit; Alii, motum quendam utraq; cogentem posuerunt, qui cum sit accidens, quomodo erit principium substantiæ, aut quis erit ejus motus motor? Ideo Hebræorum Philosophi materiam formam & spiritum statuerunt. His sine dubio motus Sebastianus Basso, de hisce principiis ita loquitur: *ex hujus unius rei difficultate ortas crediderim quotquot Philosophorum pugna naturalem scientiam turbaverunt.* Quæ autem genuina sint principia & pluribus rerum operationibus demonstrandis interserviant, anxie inter eruditos adhuc disquiritur, & licet tam veteres, quam recentiores in hoc omnem posuisse operam videantur, non dum tamen inventa sunt aliqua ab omnibus satis probata. Duæ verò præcipuæ apud nos de hisce circumferuntur sententiæ. Quarum una est statuentium dari principium, materiæ contradistinctum diversæ ab ea naturæ, quæ Aristoteli forma dicitur. Altera vero illorum qui præter materiam & ejus modos nihil principiorum titulo honorare volunt; quorum hæc solenne carmen:

Phil. Nat. adversus Aristotel. P. m. 164.

*Mens, mēſura, quies, motus, poſitura, figura,
Sunt cū materia cunctorū exordia rerū.*

Utra autem harum ſententiarum magis ſaveat veritati, diſpicere præſentis non eſt inſtituti, quare quid ſuper hoc negotio in utramq; partem diſputari ſvevit, ſiccō prætereo pede, probè ſciens quod cramben recoctam non facilè digeſſerit ſtomachus delicatior. Verumtamen iis, qui de noſtra fide circa hæc ſunt ſolliciti, experiundi erit facultas quid ſentiamus ſi placido & quale amiciffima veritas deſiderat colloquio, nos dignari voluerint.

§. 10.

3. Nec minores quam cauſa hæc ſuperior ciet excitatq; digladiationes con-
Confuſio fuſio ſpiritus & corporis, quæ ex ma-
Rei ma- fuſio ſpiritus & corporis, quæ ex ma-
terialis, lè cognitæ rerum principiis eſt oriun-
ſpiritua- da. Fuerunt enim nonnulli, qui res
lis & ſpirituales incogitabiles eſſe aſſere-
imma- bant, hoc eſt tales, quarum natura
terialis. cogitatione repræſentari non poſſet,
 Inter quos non parum eminet Hobbes, Philoſophus Anglus, qui non tantum notitiam ſed & exiſtentiam rerum ſpiritualium negavit, ſtatuens omnia, etiam ipſum Deum, eſſe corpora

pora, seu res extensas & quantas; diserte enim ait, in suo appendice ad Leviathan, omnem substantiam esse corpus, & nos in Deo moveri, ut extensum in extenso. Sed quo loco hæc ejus assertio sit habenda indicat Celeberrimus Poiret, dum scribit: *hic vir ita pertinaciter, errori suo, (unde omnis Dei vera notitia atq; pietas everti potest) adhasit, ut omnia scripta sua inde conquinaverit. Sed cum natura non possit ita abjurari, quin vel furcâ expulsa recurrat, hinc est quod multis passim de istis discurrat.* Sic Crates Thebanus nullam esse ait animam, sed corpora ita à natura moveri. Plurimi etiã veterum qui animam falsi sunt, illam velut corporum tenuissimum conceperunt huic crasso corpori suffulum ut Anaximenes, Anaxagoras, Diogenes Cynicus & Ctitiæ: quibus quoq; adstipulatur Varro, inquit: *Anima est Aër conceptus ore deservefactus in pulmone; temperatus in corde diffusus in corpus.* Hinc suspicari datur, cur anima Latinis à vento, qui Gr. *ἀνεμος* dicitur, acceperit nomen: multi enim mortalium res tantum corporeas contemplari,

In suis

Cogit.

Ratio-

nalib.

Cornel.

Agrip.

de Vanitate sci-

ent.

Cap. 52.

*Clau-
berg.
Oper.
Philo-
soph. p.
m. 1086,*

*Hypom.
Phys.
cap. 5,*

earumq; beneficia sensibus corporeis æstimare soliti, non videbant, quomodo aliquid, verè & citra dubitationem præter corpus existere possit. Alii rursus diversam instantes tibiã præter DEum, Angelos & animam humanam alias substantias immateriales, quæ nomine formarum insigniuntur, dari asserunt. Ita enim ex innumeris vir Celeberrimus Daniel Sennectus; *ut appetitus quidam naturalis, quem vulgo instinctum naturalem vacant, datur; ita etiam datur cognitio aliqua naturalis, à sensu & intellectu distincta. Nihil enim appetitur nisi quod prius agnoscitur; plantæ alimentum sibi conveniens cognoscunt, appetunt & ad se trahunt; Quod vero sibi conveniens non est, relinquunt, aliud in fructum aliud in corticem convertunt.* Sententiam huic allatæ è diametro oppositam tuctur Clarissimus Claubergius, quam etiam si heic loci inseruerim, non molestè auguror ferent Lectores, præsertim cum in eorum positum sit arbitrio, hæc vel legere vel omittere. Existimat enim ille, non posse ullo modo explicari, quæ & qualis sit il-

la cognitio sive perceptio ab intellectu & sensu distincta. Quare ait, qui eam asserunt verba quædam proferentes mente nihil rei concipiunt. Etsi vel maxime, inquit, daretur talis cognitio, esset vel cum, vel sine discursu. Si discursiva est ergo etiam Syllogismos faciunt lapides & sophismata nectunt plantæ, nisi forte perfectius homine ratiocinentur & à paralogismis immunes existant. Querit præterea an discretionis illud iudicium plantis, verbi gratia, sit immune semper ab omni hæsitatione? an vero interdum cum dubitatione vel errore conjunctum? Si ambigunt quandoque plantæ sit ne alimentum utile nec ne? Poterunt iudicium aliquantis per suspendere & habebunt indifferentiæ libertatem, cum hæctenus creditum fuerit omnibus entia ejusmodi ex naturæ tantum agere necessitate, nec aliter posse agere, quam agunt. Si nunquam dubitant perfectiores erunt homine, qui sæpissimè circa alimenta assumenda Medicum consulit, dum dubitat num salutaria sint nec ne? Præterea dum non ex solo principio corporeo

opera-

operari dicuntur, sed alio aliquo, instinctu scil. naturæ & vi concurrente, vocibus instinctu & vi naturæ nihil aliud significari percipimus, nisi aliquid cogitans, vel cogitationis ad minimum analogon machinamento corporeo superadditum; alias namq; instinctu agere idem sonaret, ac secundum Naturæ leges corporis ædificium agere. Quod nos ut verissimum centum si essent amplecteremur manibus. Sed bestię & plantę non præviã aliqua ratione & scientiã; neq; mechanice suis defungi muniis dicuntur: Verum *instinctu quodam natura h. e. cognitione naturali*, tanquam principio, inter cogitans & corporeum medio, de quo nec conscientia, seu cogitatio, nec bruta extensio prædicari debet. Hęc hypothesis quia conjecturas solummodo loco fundamenti habere videtur, facile diluitur. Duo enim sunt, quę rerum existentiam nobis ingerunt, sensus scil. & ratio. Jam in bestiis reperiri organa variè formata ad oculum demonstrant anatomicorum curę; eadem porro impulsu Spirituum animalium

moveri ratio dicitur, quamquam oculo sive nudo, sive armato flamma illa adnotari nequit. Nulla quippe est sequela, quia hoc vel illud corpus omnem eludit sensum, ergo nec existit. Fatendum est porro, addit, admirandæ Dei potentia esse facilimum machinas tanto artificio constructas producere, ut vel mille modis in agendo nos vincant, *Naturaliter* agit Cœlum cum plantæ succum nutritium impertit, *naturaliter* item cum horologii rotas movet. At quid de hisce talibus talium Philosopherum discrepantibus placitis sit sentiendum, cuius iudicandum relinquo. Sufficiat indignasse confusionem hanc non minorum in Philosophia litigiorum esse matrem. Sed de ista satis.

S. II.

Nunc aliam novâ facie obviam cernimus. *Verborum contentionem intelligo.* Cum etenim sonus quicumque ex se & natura sua indifferens sit ad quidlibet significandum: nullus enim motus corporeus, nullaq; modificatio ejus in sua natura cogitationem involvit. Quid quaeso

4.
Contentio Verborum

quæso illud quod corporis expert
 est cum corpore habet similitudinis
 & affinitatis? Hinc frequentissimè
 contingit, ut unus huic vocabulo
 illam conjungit notionem, alter ve-
 ro aliam, uterq; parum anxius, an
 in eodem sensu ab aliis accipiatur.
 Quod non sine causa dixerim ab
 Aristotelis interpretibus factum, quos
 quam diversissimis inter se pugnare
 sententiis est notissimum. Nec aliun-
 de manant, quod observatum est
 à Cicerone, plurimæ inter veteres
 Philolophos controversiæ, & quæ præ-
 cipuè Stoicos Academicosq; inter se
 commisere. Sic non minores in-
 ter viros etiam cætera doctissimos
 moventur lites de verbis, quam si de
 ipsis rebus ageretur. Refert Auctor
 Artis cogitandi Simonem Stevinum
 celebrem Principis Auriaci Mathe-
 maticum cum numerum definitivis-
 set id, per quod explicatur quantitas
 cujusq; rei, adversus eos qui nega-
 bant unitatem esse numerum excan-
 duisse, atq; oratoriâ declamatione
 esse invecum, quasi de re gravi &
 seria res esset, quis est qui non ani-
 madvertit hanc Disputationem esse
 de nomine tantum, unitatemq; vel nu-
 me-

Part: 4:
cap. 5.
p. 328.

merum fore, vel non, pro varia numeri acceptione: Si enim cum Euclide definiamus numerum multitudinem unitatum conjunctarum, luce clarius erit, unitatem numerum non esse; Verum cum Euclidis definitio arbitraria sit, licebit aliam definitionem huic nomini dare, nempe eam Stevini per quam unitas numerus erit. Sic in uiversonum ferè certum est eos, qui de primis cognitis, differentiisq; dissentiunt solis verbis dissentire, ut facillime id apparet, si verborum, quibus utuntur petantur definitiones, conceptum clarum excitare aptæ. Quod vel ex hac una quæstione inter eruditos accerrimè motà patefcet: An scil. res spirituales, DEUS, Angeli & anima cognoscantur per ideam nec ne? Quod itaq; cum meis forte non licet, alienis verbis, probationibusq; declaravero rectè us: ait enim vir quidam Celeberrimus: *Volunt nonnulli Dei & anime non dari ideam, sed conscientiam seu sensum intimum, quo, non autem ideâ fiat Dei & mentis cujusq; cognitio & notitia. Quæ differentia videtur esse tantum de solo nomine, per quod diversi diversa sensa*

con-

connotant, ut cuius, modo id moneat
licitum est, quem nequit alius erro-
ris idcirco jure insimulare. Sunt qui-
bus perceptio & idea unum idemq; si-
gnificant; Atq; his licet dicere DEi
mentisq; ideas dari; DEum mentemq;
per ideas suas cognosci. Sunt quibus
non perceptio aut conscientia mera, sed
perceptio contemplativa, ut sic loquar,
& intellectiva, sit idem ac idea: Atq;
his dolor, verbi gratia, colores, pas-
siones animæ, non dicuntur idea dire-
cte cognosci seu percipi, sed sensu & con-
scientia; Quod utiq; ipsis ita efferre
licet; Modo & alius permittant sua
quemq; Nomenclaturâ uti. Sunt qui
solam perceptionem, cujus terminus est
extra nos, ideam vocant; Et hoc sen-
su animæ idea non erit nominanda.
Si quibusdam perceptionem solam rei
finite & limitatæ placet ideam voca-
re, his idea DEi non veniet nuncu-
pana. Deniq; illa quibus perceptio-
nem solam cujus terminus extra nos
est corporeus, ideam dicere volupe est,
soliis corporis & rerum huc spectanti-
um dari concedent; Cetera vero dicent
alio modo, sensu nempe sive conscientia
cognosci. Unde luce meridiana cla-
rius

rius patet verbalem plerumq; dissensionem esse. Ita fieri solevit in quam plurimis aliis; Ut nihil dicam de ineptis quibusdam vocibus & insulsis loquendi modis; Cum quibus postquam diu luserunt Philosophi fatendum illis est, non magis ab eis re comprehendi vel concipi, quam antequam sic, ut fas sit dicere, barbarizassent, & cum ad extrema urgentur per circulum ad priores suas terminorum nebulas recurrunt. Simili ferme modo Philosophi Scholastici terminis suis res quasdam obfuscarunt, quæ etiam inter sese dissensiones, odia, certamina, excitarunt, quos jam nec memoro. Quasi erim solum; annon quæstiones omnes de nomine fere sint, quas in ipso statim limine Dialectices instituunt, dum quærunt, an Dialectica scientia, vel ars dicenda sit? an practica sit vel speculativa? an ens rationis, vel aliquid aliud sit objectum Dialectices. Sic hujusmodi terminos inanesq; de verbis rixas ad reales disciplinas translatas esse, gravissime conqueruntur viri docti, inter quos, Franc. Baco de Verulamio, *mala*, inquit, *& inepta*

Lib. 1. epta verborum impositio, miris modis
 Nov. intellectum obsidet. Neq; definitiones
 Org: §. aut explicationes quibus homines do-
 43 p. m. Et se munire & vindicare in nonnul-
 43. lis consueverunt, rem ullo modo resti-
 tuunt. Sed plane vim faciunt intel-
 lectui & omnia turbant. Et homines
 ad inanes & innumeras controversias
 & commenta deducunt. In has So-
 phistarum argutias, vides quam be-
 ne quadret illud Myrtili apud Atha-
 neum:

Deipno: τὰς τὲ φιλοσόφους
 Soph. L. Ἐν τοῖς λόγοις φειδύλας εὐείσκω μόνον
 13, p. 610. Ἐν τοῖς ἔργοις ὄντας ἀνοήτους ὀρώ. i. e.
 Ego Philosophos

Verbis tantum sapere animadverto;
 In ipsis rebus dementes esse perspicio.

§. 12.

5. Cæterum jam ad diversas perce-
 5. ptiones, earumq; originem indaganda:
 Perce- putamus enim vel ex istis a-
 ptiones liquam varietatem nasci. Quid au-
 diverse. tem de organorum humanorum in-
 terna structura habendum sit, ex vul-
 tum exteriori varietate, quam tam
 mire fingi cernimus, ut dubium sit,
 an omne mundi ævum binos ad spectul
 nulla re dissimiles produxerit, haud
 obicu-

obscurè patet. Quantumq; illa vel sola ad perceptionum diversitatem faciat, omnium optime unicuiq; ex iudiciorum inde enata discrepantia constare poterit. Nulla enim est ratio, cur plures eundem saporè, & odorem dispari prosequerentur affectu; ut ait Poëta:

*Tres mihi convivæ prope dissentire Horat.
videntur,*

Poscentes vario multum diversa palato;

Nisi discrepantibus harum qualitatum perceptionibus fruèrentur. Nec sciremus, què fiat, ut Musicam deprecant alii, summamq; ex ea capiant voluptatem; Alii negligant & avertentur, utq; etiam inter hos, qui eam amplectuntur, quidam isto alii alio harmoniarum genere delectari soleant. Sic unum ex eadem cantilenâ contristari & flere, alterum simul in summo gradu adeo hilarem ac lætum fieri, ut à saltu aliisq; gestibus se continere vix queat, summa cum jucunditate observare licebit. Sic etiam videmus unum idemq; objectum, pro varia organorum habitudine, & pro hominum, secundum ætates, sexus,

præjudicia, complexiones, aliasq; innumeras conditiones, dispositione variâ, diversos imo contrarios prorsus in diversis producere effectus. Sic in baphia non diu permanserim ego, ob deterrimum, quem effundit odorem; tinctor tamen cum suis eum non solummodo ferre sustinet, sed & amat tanquam gratum. Hinc ut in hisce, ita in omnibus aliis diversas perceptiones diversa sequi hominum judicia, neminem ignorare sinit experientia. Nec existimandum est hanc perceptionis diversitatem magis tribuendam esse objecto, quam acui dolorem, qui in nobis ope illius excitatur. Cum igitur omnes occasione unius ejusdemq; objecti similes non habeant sensationes, & juxta ignoratur cuinam istarum sensationum meæ ne? tuæ, an alterius contingat incidere in id, quod ita planè insit objecto, quemadmodum sensui exhibetur? Cuius rem acrius intuenti manifestum est, sensus solos, hoc est seorsim ab intellectu consideratos, in omni Philosophicæ veritatis inquisitione non esse audiendos; Qui tunc suo officio defuncti videntur, cum

obje-

objectum vi unionis, quam cum
 mente habent intimam intellectui
 percipiendum sentiunt. Quam asser-
 tionem ne temere videatur statuisse,
 singulos sensationis gradus distin-
 ctius, sed breviter, ut res evadat cla-
 rior, exponam. Primus igitur est
 commotio organi corporei, ab exter-
 nis objectis excitata, & ope ner-
 vorum tenuibus constantium fibrillis
 ad sensus interioris organum perducta.
 Alterum appellamus perceptionem,
 quando scilicet anima, organo certis
 legibus unita, objectum percipit va-
 rietatem ejus ex diversitate motus di-
 gnoscendo. Sed quare cum tali motu
 in organo talis naturaliter conjuncta
 sit perceptio in anima, ingenio huma-
 no prorsus est indemonstrabile. Hic gra-
 dus adeo est necessarius, ut sine ea nul-
 la fiat sensatio. Nisi enim homo sen-
 tiat se sentire, non sentit: Animam
 enim sentire, videre, audire, non ocu-
 los, non aures, extra omnem dubitatio-
 nis est aleam; experimur siquidem non
 raro, cum aliquanto gravioribus oc-
 cupamur negotiis, mentem nostram ad
 ea ipsa adeo esse intentam, ut quam-
 vis circumstantes loquantur, campa-
 na sonet, aliisque multa peragantur,

ea tamen non audiamus. Nemo etiam, nisi qui cum ratione insanire vult, negare poterit, quin ejusmodi soni feriant organa, eorumq; commoveant nervos. Quod autem eam commotionem non sequatur aliqua perceptio, inde est, quod anima admodum sollicitè vacat aliis cogitationibus; pluribus autem, cum distincta perceptione, simul vacare non est in ejus potestate. Tertius deniq; gradus est judicium, quando scilicet voluntas, ex intuitu eorum, quæ sibi obversantur aliquid adfirmat, aut negat. De quo hoc est notandum, quod eo momento, quo organum movetur, anima percipit, tamq; cito judicat, ut non facile aliqua animadverti queat mora. Illud contingit, ut hæc tria valde diversa, commotio nimirum organi, mentis perceptio & judicium, pro uno eodemq; habeantur, atq; uno v. g. videndi, seu visionis vocabulo exprimuntur. Sic dicimus, audio hominem illum, sola audiendi voce comprehendentes, quod aures nostra moveantur à tremulo & vibrato aere, quod ex eo mens aliquid percipiat & intelligat; quod æniq; judicet talem illum

Clau.
berg.
Oper.
Phil. P.
mihi
1860.

illum hominem esse, quando enim sonus, qualis saepe ante, aurem ferit, inde ratiocinatione colligimus esse eundem hominem, à quo antebac vocem illam prodiisse iudicavimus. Hinc liquido patet sensibus seorsim ab anima consideratis falsitatem perperam, tribui, cum error & falsitas ibi sit ubi compositio fit & divisio. Scilicet cum falso de aliquo affirmatur, quod de eo erat negandū, vel negatur, quod adfirmādū erat. Alii ad sensationem requiri statuunt quatuor, animā sensitivam, quæ principalis sensationis causa est, & quâ sublata sensatio perit, organum sine quo anima esse potest, agere non potest, objectum, quod vel proprium vel commune. Species, juxta quam sensus de objecto iudicat. Adsit id quod sentiri debet, at longo saepe intervallo objectum distat, necesse igitur est, per species fieri contactum,

S. 13.

Imponit præterea multis, quod nihil fere in toto hoc sit universo, quod non aliquid cum aliis habeat commune, ita ut ei cum illis nexus aliquis

6.
Conve-
nientie

verum
 & dis-
 conveni-
 entia.

aliquis & affinitas intercedat. Nihil quoq; quod non aliquo modo à reliquis plurimis, imo omnibus discreper, habeatq; aliquid sibi peculiare, & unice proprium, quâ ab aliis diversum distinctumq; sit, quod vel ad conceptus, verbi gratiâ, cognitionis, affirmationis, & negationis attendenti, est clarissimum: Videmus enim omnes hos conceptus eatenus inter se convenire, quatenus cogitationem involvant; disconvenientiam autem ex eo esse, quod illa una cogitatio diversis tantum modis est variata, quare cogitandum est id quod dubitat, id quod cognoscit, id quod affirmat, non esse res diversas, sed unam esse cogitationem, sic diversimodè se habentem. Hanc convenientiam & disconvenientiam rerum probe novisse cum res oppidò sit difficilis, non mirum nec infrequens est Philosophos, una pro aliis pressantes, diversis inter se pugnare sententiis. Cui originem debere videtur illud Poëtæ:

Ovid de
 Remed.
 Amoris.

Et mala sunt vicina bonis: errore
 sub illo,

Pro vitio virtus crimina saepe tulit.

CAP. II.

§. I.

HActenus pro modulo ingenii generaliores Variantium sententiarum consideravimus causas; sequuntur specialiores, quæ in Philosophis male affectis considerari debent. Hæ quia valde diffusæ sunt, paucis paginis includi non possunt. Insigniores itaq; delineare, idq; brevibus animus est. Ubi primo occurrit *inconsiderata sine debita attentione judiciorum præcipitania*, quæ quam ferax sit divortiorum seges, & quam variis modis contingat, ea qua fieri potest brevitate ostendere conabor. Imprimis igitur non perfectos nos homines nasci, sed esse primum infantes ac deinceps adolescere, donec ad maturam deveniamus ætatem, notius est quam queat ignorari. Neq; ignotum est; in prima ista ætate, omnes, ut in reliquis vitæ actionibus, sic etiam in judicando, præcipiti ferri impetu, propter præcipitem, igneumq; istum spirituum sanguinisq; fervorem. In ista quoq; ætate,

7.
*Inconsiderata
Judiciorum
primæ
ætatis
præcipitania.*

40
dum mens sensibus immersa, ad nul-
la fere alia quam quæ sunt facile ima-
ginabilia ac sensibus obvia, se con-
vertit, rerum naturam potius ex ra-
tione externâ, quam interna metitur.

S. 2.

8. Hæc judicia cum ita à teneris in-
*Conse-*cipiant & paulatim nobis non adver-
quido à tentibus instillantur, natura inesse
primis putamus; Quod inde esse suspicor,
annis ad quod quæ primis illis annis per-
herens, cipimus firmiter cerebro imprimuntur
& tenacius retinentur, cum memoria
paucissimis adhuc notitiis adventitiis
sit occupata. Quare tanta hærent
pertinacia, ut cura fere nulla peni-
tus possint deleri: Nec mirum;
ecquis enim non videt, hæc si diu-
turnitate & frequentia corroborata
fuerint, non magis posse deponi, quam
colorem suum abluat Æthiops? &
præterea omnis actio præsertim fre-
quens gignit quandam sui proclivi-
tatem, quæ adulta habitus dicitur.
Unde nec in virili ætate destitit Ca-
tilina a bellis intestinis, cædibus &
rapinis in juventute ipsi gratis, Nam

Grot, de
J. B. 6
P. lib. 2.
Cap. 2.
Sallust,

Quo

Quo semel est imbuta recens servabit
odorem.

Testa diu.

Hujus quoq; Consuetudinis men-
tionem facit Cartesius, dum inquit,
multa, alia sunt, que etsi videar à
naturam doctus, non tam reverè ab ipsa,
sed a consuetudine quadam inconsidem-
te judicandi accepi. Et licet in adul-
ta ætate multa absq; sufficienti exa-
mine admittenda videant, quæ pro falsis po-
tius quam veri, vel ad minimum pro
dubiis essent habenda; Nihilominus
tamen ad eundem modum, cui à
teneris unguiculis quasi innutriti sunt,
nunquam non relabuntur, Sic e. g.
quoniam à prima ætate stellas ima-
ginati fumus perexiguas, & si
jam rationes astronomicæ, perspicue
nobis ostendant eas esse quam maxi-
mas, tantû tamen præconcepta opinio
adhuc valet, ut nobis solis sensibus
inhærentibus perdifficile sit aliter eas
ac prius imaginari Nec alia su-
spicor est causa, cur veteres cum
recentioribus nonnullis vacuum dari
crediderint, quam quia ab ineunte æ-
tate, in illo spatio nihil omnino esse
putarant, in quo nihil occurrebat, quod
sen-

Medic.
6. p. 41.

Q
E
I
I

sensus movebat, pari ratione nec Antipodes dari antiquitus est creditum, quod ex illo, ut alia taceam, excommunicationis liquet fulmine, quo ob eam assertionem, Virgilius vir quidam eruditus, & Episcopus Salaburgensis, referente Aventino, quem fide Claubergii hic cito, a Zacharia Pontifice est ictus. Hæc attulisse sufficiat, longum enim nimis foret inductione exemplorum omnes rerum classes pervagari.

*Libr. 3.
Hist.
Bavar.*

S. 3.

9.
*Fuga
laboris.*

Accedit huc & illud, quod multi laborem debitamq; diligentiam veritatis investigationi nolunt impendere, sed fugientes laborem amant alieno, & quidem præter suam opinionem, erroneo subscribere iudicio. *Nam quod licet & facile est quisquis cupit.* Ea quippe est, quod ingenue confiteamur, naturæ nostræ pravitas, ut in pejora subinde inclinet, multisq; affectibus cupiditatibus, & appetitus sensitivi commotionibus, quibus cum animo semper luctatio est, sit obnoxia. Unde non raro plus vult quam probe recteq; intellexit. Appositè itaq;

itaq; Cartesius: Nam quia mens non sine aliqua difficultate, ad ullas res attendit, ideo saepe iudicat, antequam id, de quo iudicat perceperit, non se-
 cus ac exploratores, ut habet Curtius, ubi vera explorare non possunt, falsa per metum augurantur. Quare si usquam, certe hic verum est illud: Dii bona sua vendunt laboribus, & qui fugit molam, farinam habiturus non est, hinc vere dixit Cicero: caveamus ne incognita pro cognitis habeamus itaq; temere assentiamur: Sed adhibeamus ad considerandas res & tempus & diligentiam.

Libr. 4.

Cap. 10.

Libr. 1.

de Offic.

cap. 6.

§. 4.

Huius valde affinis est impatientia dubitandi, dum quis prima quaeque, quae se offerunt, acceptat: Nesciens artus & nervos sapientiae esse, non temere credere: verum enim vero sicut canis nimium festinans caecos parit catulos, & is, qui donum continentiae non habet, interdum ante legitimas nuptias congregios, spurios pro-
 gignit: Ita falsas, & aliis invisas animo concipit & parit opiniones, qui dubitationem hanc e. debitam iudicii
 sus-

10.

Impati-

entia

dubitan-

di.

*Claub.
Oper.
Phil.*

p. m. 1131

suspensionem, impatienter tolerat. Dubitatio enim mihi nihil aliud est, quam iudicii nostri de re, quam non satis percipimus, suspensio, tantisper dum cognita nobis fuerit, & explorata. Si autem de re minus perspecta iudicamus, certum est vel nos falli, vel calu incidere in veritatem, quod etiam moraliter est errare, juxta id:

*Senec.
in Me-
dea, act.
3.*

*Qui statuit aliquid parte inaudisâ
alterâ,
Æquum licet statuerit, baud æquus
fuit.*

*Dial. 7.
de legi-
bus.*

Proinde ne in rectæ rationis regulam, de re ignota iudicium tanquam cæci de coloribus ferendo peccetur, necessum est, ut iudicium suspendatur, i. e. dubitetur, donec res iudicanda perspecta reddita fuerit. Quæsiuerim ego an quispiam tam felix sit ingenii, ut rerum veritatem inueniat, priusquam quæsiuerit, & ut certus sit antequam dubitauerit? Liceat huc applicare illa Platonis: *Non decet subito tantos viros de re tanta ferre sententiam, & quasi planam protinus affirmare. Tempus ergo ad hoc assumamus, tunc demum affirmaturi, cum satis fuerit consideratum:* Hinc iudex

Judex nocentem absolvens, aut innocentem damnans, saepe, nec immeritò, vituperatur, at si differat sententiam, donec peripectam habeat causam, quis eum jure culpaverit? bene Owenus:

Conf.
Puffend.
de Offic.
Hom. &
Civis Lib.
1. cap. 12

Heu quantum in terra dominatur opinio? verum

*Me nescire putas & dubitare vetas.
Qui dubitat, non errat; adhuc in utrumq; paratus:*

Error opinando, non dubitando venit.

Hanc variantium Sententiarum causam tangit etiam Illustris Baco de Verulamio, ubi ita dicitur: *Alius error est impatientia dubitandi, & caca festinatio decernendi de non consideratis, absq; debita & adulta suspensione iudicii.* Quare etiam dubitationem hunc in se habere asserit fructum: *Quod Philosophiam munit contra errores: Quando id quod non plare liquet, non judicatur aut asseritur, sed suspenditur de eo iudicium, unde recte exclamat Tullius: Nihil turpius, nec quidquam tam indignum sapientis gravitate & constantia, quam aut falsum sentire: aut quod non satis explo-*
ratè

de Aug.
Scient.
Libr.
3. cap. 4.
p. m. 227

Cic. Lib.
1. de Nat.
Deor.
cap. 1.

rate perceptum est, sine ulla dubitatione defendere.

§. 5.

II.

Inscitia.

Fuit ista, sequitur altera, quæ talis est; dum minime omnium sapient, promptissimi sunt ad iudicandum, Juxta proverbium: inscitia confidentiam parit. Quæ causa est, ait Corn. Martini, *quod mulieres viris, & inter hos indoctiores, imprudentioresq; doctis, & prudentibus in consultationibus ad respondendum, semper sint paratiores.* Sic læpius in eo peccant imperiti, quod falsa approbant, dum ea videri volunt intelligere. e. g. Quando agitur de quadratura circuli, quariturq; an quadratum dato circulo possit æquale effici? Illi qui nunquam rebus Mathematicis operam dedere, haud magnam hic sibi difficultatem imaginantur; & vel vilissimo lapidæ rem expeditu esse facilem arbitrantur; at bonus Mathematicus negabit se posse, imò an fieri à quoquam possit, anceps hærebit. Valde itaq; Judæus Rabbi Moses Majemonides (quem hic fide Claubergii citamus) nobis probatur, qui

ita

ita' fecibit: De nulla re, quæ demonstrari potest, controversia est vel dissensio: Neq; illi quisquam se opponit & contradicit, nisi ignorans & imperitus. Sic inveniuntur homines, qui de ejusmodi rebus movent controversias, quæ luce meridiana clariores habent demonstrationes. Quo ipso, licet se Midæ socios esse prodant: nihilominus tamen literato orbi sese Giganteos esse Atlantes ostentant. Sicq; histrioniam excercent, ut iudice quovis pro plausu sibilum mereantur, & ludibrium debeant eruditis.

§. 6.

Hic sese etiã prodit pudor ignominidi, quo multi, quos cerebri frigus obtusus effecerat, & pigritia naturæ durârat in Silicem, cum nihil sciunt, omnia se scire profitentur. Qui malunt inconsultè garrere, & casu pronunciare, quam se ipsos agnoscere non satis instructos, ad sententiam ferendam. Citius crediderim clavam Herculi, quam hilce, hanc tam æquam tamq; debitam conditionis suæ confessionem, extorseris: Nescio, fallor.

12.
Pudor |
Igno-
randi.

lor. Hi haud dissimiles sunt vasis, quæ cum vacua sunt, sonantius respondent. Quare nec alium in cœtu doctiorum obtinent locum, quam eum, quem inter citaræ fidei cæ, quæ dicuntur falsæ, quæq; nihil sonant, nisi dissonum, quibus, non ineptè adplicueris hoc Plauti: *Omnia se simulant scire, neq; quidquam sciunt, quod quisq; in animo habet, aut habiturus est illi sciunt: Quod in aurem Rex Reginae dixit, id sciunt: quod Juno fabulata est cum Jove, id sciunt: que neq; futura, neq; facta sunt, tamen id sciunt.* Hujus farinae sapientes optimè sibi consulere, si hoc veterum monitum semper ob oculos suos haberent: Primus ad stultitiam gradus est, credere se sapientem, proximus verò profiteri, unde non levis scientiæ pars est, *scire se multa nescire.*

§. 7.

13.
*Nimia
sui confiden-
tia,*

Sunt etiam quidam adeo audaces, & nescio quo libertatis vino ebrui, qui pro arbitrato quidvis sibi licere putant. Illos intelligo, qui jucunda sui opinione titillantur, & vel falsa per-

svasi sapientia, vel aliis quibusdam donis decepti, sibi ipsis blandiuntur, & dona sua, suo se pede metiendo, non excutiunt. Unde fit, ut ad metam, cum vix pedem in via posuerint, se jam pervenisse existiment. Nulla enim alia pestis, dicit Lipsius, plura ingenia abripuit, quam confidentia & aestimatio sui, multiq; ad solidaam eruditionem pervenissent nisi se dudum pervenisse putaverint. Hi cum nimis sibi placeant & plus æquo propriis ingeniis confidant, nimis ce-riter solent judicare, nunquamq; satis temporis sibi sumunt, ad rationes omnes circumspiciendas, unog; die se addiscere putant ea, in quibus alius viginti annis desudavit, & eo magis errori sunt obnoxii, minuz; veritatis percipiendæ capaces; quo subtiliores & alacriores sunt. Heic loci licet à Cartesio, ingenia nonnulla, eo minus veritatis percipiendæ capacia, dicantur, quo sunt vividiora, non tamen facile nobis id verum esse persuadebimus (siquidem nec illum ita existimasse pateat) quare notandum; Philosophum non de quibusvis subtilibus, & alacribus loqui ingeniis,

D

verum

*Cent. 10
Epist 35a*

*Cartesio
us de
Method.
p. 10. &
p. 68.*

verum de iis tantum, quæ præcipi-
 tantia, & nimia virium suarum
 confidentia abrepta existimant nihil
 in scientiis esse sublime, quod suo
 pallio non involvant. Sicq; de iis,
 quæ captum ipsorum superant, ferunt
 sententiam; quo quidem non aliud
 assequuntur, quam quod Neanti eve-
 nit, qui se persuasus alterum Urania
 filium, furtim Orphei Lyra è templo
 Apollinis direpta, intempesta nocte
 in apricum prodiit campum, ut natu-
 ram haberet per ea silentia, suos ad
 cantus otiosorem. Illic ut cæpit in-
 felix instrumentum, manu hebeti &
 rustica pulsare, nulla fuit chorda, quæ
 non, *hei mihi*, occineret, & voce
 qua poterat, non vibrari se leniter
 ad numeros, sed acerrimè vexari que-
 reretur: Orphei itaq; Lyra, si nunquã
 alias, nũc jure truncos & saxa movisset
 in Neantem, nisi excitati stridore in-
 condito molossi, Asinumq; ad lyram
 ex cantu odorati, Neantem pro asi-
 no laniassent. Mitius, sed ore pluri-
 um, laceratur dissidiorum cantatrix,
 & parens nimia sui confidentia tum
 stulte concludit, & sine sufficienti
 examine admillas audacter tuetur,
 opini-

opiniones. Hujusmodi hominum genus si in risum, quem ciet, & in lannas, quibus vice plausuum, quos deperibat, celebratur. Posticus reflectat oculos, virtuti fatale esse ait habere invidos: &

Ingeniū magni Livor detrectat Homeri.

His autem modestiores, dum se manifestò derideri sentiunt, ut speciem affectatæ præbeant eruditionis sublimitatem prætendunt materiæ, suis viribus graviolem. Verum hæc excusatio melior quam Faustuli? ille, ut est in fabulis, formicâ excussus, in qua equitabat, circumridentibus Phaetontem etiam simili præcipitatum calu reposuit, dicens:

*Quid rides improbe livor?
Quod cecidi? cecidit non aliter Phaetō.*

§. 8.

Notius est, quam ut probari mereatur, quam plurimos quoq; reperiri, quia aliorum verba, seu ore prolata, seu scripto comprehensa, nequissimo modo torquere, atq; pervertere non verentur; Quo indè rixandi, litigandiq; ansam nanciscantur; de quibus in hunc modum differere vide-

14.
Rixandi
pruri-
tus.

Monit. Politico-moral. Part. 2. §. 82. tur Maximilianus Fredro: *Ignæ non nulli tum inquieta mentis, tum sibi non oriri sed agere complacent, dum quieta, non sinunt quieta, aut nisi res turbent, & in auera inzebentur, diem perdidisse, suaq; arbitrantur, & pro iniuria reputant; famam potentie, ex aliena iniuria aucupantes, ut igne Salamandra, sic nonnulli asperis & discordia vivunt, in id nati, ut nec ipsi quiescant, nec alios quiescere sinant. Hinc ortum ducit ille contradicendi pruritus, inter homines adeo familiaris: Hoc enim svadente, tum aliena aut leguntur, aut audiuntur, iis leviter & perfunctorie, quæ ad illa stabilienda adducuntur, prælibatis, totos se conferunt ad examanda, quæ in contrarium dici possunt. Præterquam quod de lanâ caprina altercari gloriæ ducunt, adeo suorum placitorum existunt tenaces, ut à sententiâ, quam semel propugnandam suscepere, ulla vel ratione, vel auctoritate abduci queant. Quos non inconvenienter describit Eusebius Philosophus, inquit: *multi homines disputando de rebus, haud secus quam animantia bruta pugnando, solum sibi victoriam proponunt, ac veri-**

*gatis amore ac studio relicto, nihil praeter suam utilitatem curant. Scilicet contra quemq; manibus, pedibus, clamore enixe perstant, dum modo ad verlarium vincere aut dejicere possint: Sunt isti, ut plurimum acuti natura, sed mittendis solum in alios jaculis, nunquam melius loquuntur, quam cum pejus; Nunquam luculentius, quam dum urunt. Tota illorum industria in dictis, & jocis mordacibus, quibus parandis ingenium non minori fatigant sollicitudine, quam Orator Græcus, in efferenda litera canina. Verum hi meminisse deberent, eam solummodo contentionem bonis probari, quæ veritatis investigandæ, & innocentiae vindicandæ causa, instituitur. Nam *disputationum*, ut ait Herebord, *cynosura esse debet pietas, ac veritas, non rixandi, calumniandiq; pruritus, gloriæq; insana cupido.**

S. 9.

Præterea qui contentionibus sunt dediti, ut plurimum tetra *ambitionis* peste laborant, fastu & superbia intumescentes, quibus omnia sua quantumvis, exigua, nunquam non magna sunt,

150
Ambitione.

sunt, privati scilicet amoris speculo
 cōcavo, pro nanis & pygmæis gigantes
 reddente. Cum itaq; suas dotes &
 opera, cujuscunq; demum naturæ &
 Indolis plus justo ament, ac admi-
 rentur, de aliis illico abjectius sentire
 occipiunt, eosq; semper præ se con-
 temnunt, & satyrico perfricant sa-
 le; Veluti nemo hominum, qui se-
 cum ex æquo stare possit, reperiat;
 qua de re conqueritur Clemens Ale-
 xandrinus: *inani semper sapientiæ &
 opinione elati, perpetuo litigant, aper-
 se ostendentes, se magis curare ut vi-
 deantur Philosophi, quam ut Philoso-
 phentur.* Ambitionis enim æstro per-
 citorum hominum, hæc est indoles
 ut soli sapere quæ vera, & facere
 quæ recta sunt, videri velint; Cæ-
 teri autem omnes, fungorum instar
 illis sunt. Quod minus intelligunt,
 ne suæ quid decedat gloriæ, damnant;
 quod parum arridet, rejiciunt, ipsasq;
 artes, quibus alios excellere vident,
 contemnunt, easq; ut vanas & inu-
 tiles fastidiunt, hoc modo suorum fœ-
 tum amantiores, obtreccatione ali-
 enâ, scientiæ famam aucupantur, &
 alieni nominis ruina, gradum sibi,
 ex sua

ex sua opinione, ad gloriam faciunt. Hinc tot litium tricas, tot sententiarum divortia in campum philosophicum introducta, quis non videt? hujusmodi homines, quin famæ apud cordatiores magnum adeant discrimen parum abest. Quorum communis est character, dum ex culice elephantem facere conantur, ampullas projicere & sesquipedalia verba, contingit his non raro, ut, dum sub ipso modestiæ habitu, pium Zelum præ se ferentes, æternas veritates vindicaturi, in arenam prodeunt, fociis suis, qui eodem splendido virtutum titulo superbire gestiunt, dolendum incautiæ provocationis dedecus relinquunt. Qua in re similes eos dixerim iis, qui quos agnos esse, & impunè laccessi posse existimabant; Sensere postea Leones, optaruntq; sed tardè campo se subducere; Nam:

Galeatum serò duelli *Juvenal*

Pœnitet.

Hujusmodi miseram sortem nactus est Ruffinus, qui, referente Daniele Bartholi, nihil reveritus magnum Hieronymum tentare, gloriosius sibi fore
Charact. Hom. Lit. Part. 2. p. m. 169.

D 4

putans,

56¹
putans, hujus æmulum fieri, quam æ-
micum, gravi vero deinde suo cum da-
mno expertus, quam gravis ferenda
fuit sancti viri manus, voluit se pugna
subtrahere. Hunc & huic similes
agyctas, tumidos, superbos tanquam
globos exactè rotundos, qui uno vix
puncto terram contingunt, homines
habitu quidem literatos; Cultu ve-
ro expertes literarum, titulis inter-
dum Thalete doctiores, an esset mi-
serabilius defleturus Heraclitus? an
risu liberaliori lusurus Democritus?
dicat qui vult.

§. 10.

16.
Odium.

Ex nimio gloriæ honorisq; desi-
derio, odium in alterius oriri decre-
ta, in Thesi superiori verbo notaba-
mus, dum scilicet, quis ut suam ad-
ferat sententiam, alteri detrahit, &
aliorum scripta, quæ dextrè inter-
pretari posset, sinistre exponit; Ho-
minibus enim ita à natura compara-
tum est, non tantum ut se ipsos a-
ment, sed sint etiam adversus cæte-
ros suspicaces, invidi, ægerrimeq; fe-
rant alios sibi præponi, quia omni-
bus cupiunt præesse. Tales vero, qui
odio

odio ambitionis perpetuo comite, in
 transverſum acti, aliorum famam læ-
 dunt, ut ſuam firment augeantq; re-
 periri non negabunt, quotquot, ut par
 eſt, actionum humanarum fontes in-
 troſpicere, & quo animo conſiliove
 quidvis agatur obſervare didicere. Non
 loquor hic de odii, quæ quæſdã gentes
 hæreditaria velut intercedunt; ſed de eo
 ſolummodo, quod Philoſophos inter
 ſe committit, facitq; diſſidentes; Quo
 diverſum à ſe ſentientes, ut homines
 rudes, ſtupidosq; aliorum exponere
 conantur deriſui, ut ſua placita mayo-
 ris ſiant pretii, magisq; æſtimentur.
 Quæ in alienam gloriam ceſſura ſunt,
 vel ſupprimunt, vel pervertunt, ſic o-
 mnia miſcent & turbant, & dum a-
 liud non poſſunt, virulentia & inor-
 dacitate pugnant. Non attendentes,
 quod in rerum veritate indaganda o-
 mnis iræ omnisq; odii vacuos eſſe
 deceat; Nubes enim & inania pren-
 ſant, qui mente, cui caliginem af-
 fundunt animi perturbationes, veri-
 tatem ſe conſecuturos ſperant. De
 hoc inſanabili & fatali quaſi ſeculi
 cacœthe ita Cicerō: *Maledicta, con-
 tumelia, tum iracundia, contentiones,
 concertationeſq; in diſputando pertina-*

ces, indignæ mihi Philosophiâ videri solent. Ad quæ Torquatus: Neq; enim

De fin. Libr. 1. eum iracundia aut pertinacia recte disputari potest. Optime igitur Cato:

*Iratus de re incerta contendere noli;
Impedit ira animum ne possit cerne-
re verum.*

'17.

§. II.

Religio,

Magna porro variantium sententiarum est causa, Religio, quæ quia plurimum apud hominum animos valet, multos quam sæpissime falsa sentire docet: Notum enim est apud Græcos, eos, qui primi fulminis & tempestatum causas naturales, insuetis adhuc hominum auribus proposuerunt, impietatis eo nomine damnatos. Nec multo meliorem, testatur historia, eos, apud quosdam Religionis Christianæ, expertos esse sortem, qui ex certissimis demonstrationibus terram rotundam esse, atq; Antipodas ex consequenti dari, asseruerunt. Hæc est illa fascina, quæ tot Philosophorum ligavit animos, absurdissimasq; non raro defendere, impulit sententias. Hoc cæco & immoderato Religionis Zelo abrepti etiam ea, quæ recte

recte dicta sunt, damnant, omnisque generis patrocinia, quæ nihil pro causa faciunt, ad stabilendam Religionis veritatem, vultu, sermone, & gestu eximiam fingentes pietatem, adducunt. Cupiunt siquidem omnia ita disposita esse, ut nihil à consuetis, præterque ea, quæ ipsi sciunt, cuiquam vel in mentem veniat, cogitare vel contemplari. Si quis autem ea uti libertate sustinuerit: Is industriam suam in capeßenda fortuna non levi sibi fore impedimento experietur. In hoc ordine ait Neuchusius quo quis est indoctior, eo se majori observantia coli postulat. Dicta sua pro sacris oraculorum effatis, sententiam pro fatidico Divorum responso, obtrudit. Omnes suos intueri nutus exigit. Si contra quisquam mutiat, liberamve vocem mittat, impingi in scripturam, pollui sacros ritus, contemni venerabiles Dæi ministros, vociferatur. Stultum caput, quod lapidem è sepulchro pro Deo velit honorari! Pro factionibus magis, quam pro veritate; pro sui nominis, quam pro Divini Numinis dignitate, acrius pugnant. Hinc cum calumniæ, illinc mordacitas verborum vigent, quis

Verul.

Bac.

Nov.

Org. l. 1.

quis miretur Veritatem ita altercan-
do amitti?

§. 12.

18.

*Auctori-
tas Ma-
gistri.*

Diximus de *Religione*, restat ut nonnulla de *Auctoritate* adjiciamus, quam non pauci tantum faciunt, ut certo sibi persuadeant, nihil verum esse nisi quod à Magistro suo pro vero habeatur, cui sic se addicunt, ut etiam nefas ducant, ab ejus placitis vel leviter dissentire; Parum attendentes quid experientia comprobet, quidq; solidæ stabiliant rationes: Apud quos loco veritatis eruendæ & cum Democrito ex profundo, in quo latet puteo, rationis & attentæ meditationis ope, extrahendæ, audias Pythagoreum illud: *αὐτὸς ἔφα*, ipse dixit: En Ajacis clypeum! quem hi de rerum causis percontati, cuivis obvertere non verentur. Existimant enim sententiarum suarum Auctorem, lapidem esse Lydium, quo veritas omnis sit probanda, maluntq; instar cæcorum alienis, quam suis, uti oculis. Nihil ambigentes, quod falsum subesse valeat iis sententiis, quas à Principe suo statutas vident, quare etiam pro iis mi-

militare semper sunt parati, gerereq; se adversarios, quæcunq; tandem acies epponatur. Hinc per omnia secula inter diversarum sectarum assecclas Philologica agitantur bella: Quam militia se exercentibus, dum autoritatis magis quam rationibus pugnant, hos commendamus vericulos:

*Non te dicentis moveat reverentia;
sed quid
Dixerit attendas, & quâ ratione
probaris.*

§. 13.

Sed dum in his occupamur, verbo 19.
saltem meminisse convenit *per-* *Pertinacia,*
tinacia, qua multi semel statuta, licet
jam aperti convicia erroris, non deserunt quidem, sed praefracte tuentur, nec à sententia semel concepta, amoveri possunt, etiam si totus mundus reclamaret. Quod æque Senioribus, quam junioribus inest, valdeq; in illis est frequens. Sux enim gloriæ & æstimationi quid decedere putant, si sententias, quas ut verissimas hæctenus defendebant, tanquam vanas, & à veritate alienas, deserrant.

Hinc

Hinc est, quod nova præsertim & à vulgari captu quodammodo recedentia, monstra opinionum statim audiant. Hinc etiam est, quod non nemo (ut ex Francisci Redi observationibus de Viperis refert Celeberrimus Sturmius) ne cogeretur consiteri veras esse, non antea visas stellas, aliasq; in celo à Galilæo curiosas novitates repertas, noluerit, unquam telescopium oculo admoveere. Cum tamen ipsis cogitandum potius foret, mundum semper Seniozem fieri, junioresq; priorum inventis adjutos, ulterius & posse, & debere procedere. In artibus enim & scientiis tanquam in Metallifodinis, omnia novis operibus, & ulterioribus progressibus, perstreperere debent. Quod in nostro & superiori seculo observatum probant, quam plurimæ detectæ veritates, quæ per tot annorum millenarios latuerant. Has cogitationes hi, ut admittant, tantum abest, ut etiam omnem novam, utut clarissimam, lucem contemnant & persequantur. Quos veterum suarum falsarum opinionum adeo tenaces, ut tenebras, vel crepusculum serenæ diei præferant, dignos

Phil.
Sect. &
Elect.
cap. 3.
§. 6.

Verulã.
Nov.
Org.
Libr. 1.
Art. 50.

gnos deputo, qui nunquam veteres
mutent calceos, semperq; vescantur
ovis putridis, nec aliud bibant quam
Vappam.

§. 14.

Ut hi antiqua tantum venerantur,
& illius præsertim decretis, quem si-
bi in Philosophando Principem, inter
veteres elegere, velut saxo adhærent;
ita alii, titillante solo novitatis stu-
dio, quævis veterum placita, ut an-
tiqua & vulgata superciliose despici-
unt. Habet enim novitas, nescio
quid peculiare, quod sui desiderium
nobis ingeneravit; Sed si rem ipsam
in suis circumstantiis, rationi potius,
quam affectui auscultantes, pensita-
verimus, facili opera fuci prolixum
ventrem, ab apibus veris discernen-
tes intelligemus, quam.

*Stulta hæc invidia est cui cuncta re-
& quam centia sordent;
Invida stultitia est cui nova sola
placent.*

Veritas enim, quam inquirere est
Philosophorum, ex naturali & intrin-
seco suo pretio, non ascititio aliquo
vetustatis, vel novitatis splendore est
æsti-

20.

*Studium
Novitatis*

æstimanda. Vetera olim nova fuere,
 & nova post aliquod tempus Vetera
 futura sunt. Sed nos his, ut li-
 cuit, ut potuimus, defuncti, ad
 illam semper anxii adspiremus
 Veritatem, quæ antiquissima o-
 mnium est, ita tamen antiqua,
 ut semper nova sit. Quâ ut æ-
 ternum beemur, Faxi SUMME
 DEUS! *Fecisti enim nos ad*
TE: & inquietum est cor
nostrum donec requi-
escat in Te.

